

En rød løber for Asta Nielsen

- kunsten at gøre et fravær synligt

Af SOPHIE ENGBERG SONNE

Skuespillerinden Asta Nielsen var i 1910'erne en verdensstjerne, hvis dramatiske ansigt fortryllede filmgængere verden over. Hun blev sammenlignet med Greta Garbo og Charles Chaplin, og i Danmark omgikkes hun Sophus Claussen, Johannes V. Jensen og George Brandes, der berømt hyldede hende med ordene: "Asta! Basta!". I 1920'erne indspillede hun massevis af film i Tyskland, hvor 'die Asta', som hun var kendt, nød en enorm popularitet, men da hun vendte hjem til Danmark i 1930'erne, vendte den danske filmbranche hende ryggen.

Et glamourøst gespenst

Engang verdens største stumfilmsdiva, i dag næsten glemt. Der er noget besynderligt ved en skæbne, der efterlader så eftertrykkeligt et spor i sin samtid, men som evaporerer i eftertiden. Så intenst til stede, og så pludseligt væk. Eva Tind snubler tilfældigt over sporet af Asta, da hun flytter ind i den opgang, Nielsen blev født i. En pludselig fornemmelse af nærvær melder sig; et glamourøst gespenst, der giver sig til kende på tværs af tiden. Som om rummene omkring Asta Nielsen stadig emmer af den danske diva og kan indfanges, hvis man indstiller antennerne rigtigt og lytter godt efter.

Derfra beslutter Eva Tind at søge efter Aastas spor. Hun interviewer en række eksperter og personer, der har mødt eller studeret Asta Nielsen, og som kan føje facetter til en skitse af skuespillerinden, der døde i 1972. Den tyske filmkurator Karola Gramann, der er leder af Kinothek Asta Nielsen i Frankfurt, beskriver Asta Nielsen som en skuespillerinde, der især bibragte sine film en ekstrem, fysisk sanselighed. Det er netop dét stærke fysiske nærvær, Tind går på opdagelse efter i *En rød løber for Asta Nielsen*. Med kameraet som sin pen fremskriver hun Asta Nielsen – både i billeder, i ord, i rummene, der engang husede Asta i Berlin og gennem smykker, kostumer og genstande fra hendes film.

Hvordan indfanger man et fravær? Det er en svær opgave, *En rød løber for Asta Nielsen* påtager sig, og måske af samme grund har Eva Tind anlagt en åben og afprøvende form til filmen, der ikke folder sig ind i en fast genre men krummer sig vej gennem en blanding af deltagende, performativ dokumentar og poetisk kunstfilm. Selv når den er mest klassisk i de mange interviewsituationer, nægter kameraet at stå stille. Det tripper utålmodigt og sitrer med et kropsligt nærvær, så man aldrig glemmer filmens første persons filmskaber, som også tit giver sig til kende med et anerkendende "Aha" eller simpelthen deltager i samtalen.

Frie tøjler for forestillingsevnen

En rød løber er ikke nogen almindelig dokumentarfilm, hvis man da overhovedet kan tale om en sådan. Den er en proces, et dialogisk og tværæstetisk værk, der ikke er let at putte i genre. Det tætteste man kommer en definition er at kalde *En rød løber for Asta Nielsen* for et film-essay. Det var den tyske kunstner Hans Richter, der første gang brugte begrebet, da han i 1940 skrev, at det såkaldte film-essay "tillader filmskaberens at overskride reglerne og parametrene for den traditionelle dokumentariske praksis og

giver forestillingsevnen og alt dens kunstneriske potentiale frie tøjler.' At prøve sig frem ligger i ordet *essay*, som på fransk slet og ret betyder 'forsøg', og i filmformen ligger der et credo om, at formen må være blød og eftergivende over for stoffet.

Frie tøjler er lige netop den filmiske modus hos Eva Tind, men der er mere på spil i film-essayet end bare at prøve sig frem. I *The Film Essay* skriver Hans Richter nemlig om film-essayet, at det gør det muligt for filmskaberens at "gøre tankernes og ideernes 'usynlige' verden synlig på lærredet. Filmessayet producerer komplekse tanker – refleksioner der ikke nødvendigvis er bundet til virkeligheden men også kan være modsætningsfyldte, irrationelle og fantastiske." Det er det, Eva Tind forsøger at gøre; at gøre ideernes usynlige verden synlig, at gøre fravær til nærvær.

En rød løber for Asta Nielsen handler ikke om at nå frem til "sandheden" om Asta eller didaktisk belære tilskueren om hendes meritter, men snarere om at fremkalde følelsen, auraen af Asta. Et forsøg på at synliggøre noget, der næsten er usynligt for øjet men stærkt mærkbart – lige som Aastas mørke og intense øjne, der gennemborer tid og sted og fæstner hende akut hos den tilskuer, der vover at møde hendes blik. I klippene fra Aastas film taler billederne for sig selv, og ingen fortællerstemme er nødvendig for at beskrive den fysiske råstyrke, Asta Nielsen udstråler.

En særling i påfuglefjer

Tilbage står spørgsmålet om, hvorfor Asta Nielsen ikke fik et mere eftertrykkeligt eftermæle i Danmark. Paul Malmkjær, der har skrevet biografien *Asta – mennesket, myten og filmstjernen* om 'la grande dame', som han kalder hende, forklarer, at selv om hun var ligestillet med Greta Garbo i en periode, var det Garbo, der blev en stjerne i Hollywood og ikke Asta Nielsen – simpelthen fordi hendes film altid blev censureret. Hun var for erotisk, for modig, for meget. "Måske var hun for stor. Danmark var måske for lille til så stor en stjerne," tænker han højt. En klar og analytisk pointe, som Eva Tind straks tager luften ud af ved at lade Malmkjær posere med to påfuglefjer, mens filmens cirkusmusikalske soundtrack kontrapunktisk supplerer med sørgmuntre toner. Så snart historien om Asta Niensens skæbne nærmer sig det tragiske, slår filmen over i komik med en bevægelse, der mimer teatrets klassiske masker; den triste og den muntre.

"Jeg er nu noget af en Særling i København", skrev Asta i et brev i 1946, og på lignende vis er *En rød løber for Asta Nielsen* en fremmed fugl i filmlandskabet, et hybridt objekt, der forsøger at fetere fantomet Asta Nielsen med næsten et helt livs forsinkelse. Indledningens røde løber, der rulles ud på Vestre Kirkegård, bliver visuelt forbundet med filmstrimlen, der løber gennem fremviseren som den røde tråd i filmen. Filmverdenen rullede netop løberen ud for Asta, mens Danmark afviste hende – men som skuespillerinden Bodil Jørgensen siger, er det måske værd at overveje, om der også kunne være en frihed i at forgå i glemsel og ikke længere konstant blive betragtet, når man som Asta har tilbragt så mange år foran kameraet. Lidt som den røde løber faktisk bliver til et særpræget kunstobjekt, da det rulles sammen til en knudret, skiftevis udadvendt og indad-foldet bold i filmens slutning. Formet af tilfældigheder, men smuk på sin egen måde – og absolut noget af en særling.